

Els fantasmes de Susqueda

Centenars de pàgines de diaris i revistes es van omplir amb informacions que alertaven dels perills de trencament del pantà de Susqueda i la consegüent inundació de Girona. ¿Tenien una base tècnica fonamentada o bé els seus instigadors, empesos potser per una certa enveja, només volien crear confusió i alarma per tal de fer creure a l'opinió pública que la gran obra projectada per Arturo Rebollo tenia clarobscur? El cas és que, amb l'ajut inestimable dels mitjans, la por es van apoderar de la població i de les administracions.

Text > **LLUISA FUENTES**, periodista

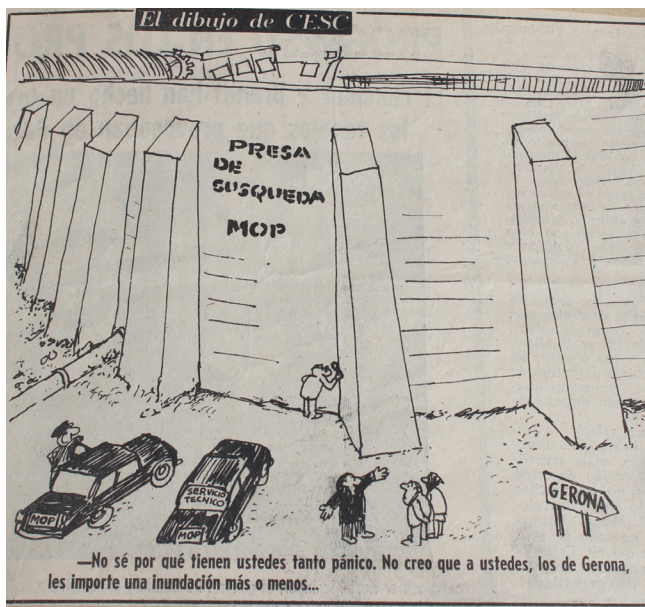
No n'hi havia prou amb l'impacte i les reticències que generava una infraestructura com la que es va posar en marxa ara fa cinquanta anys a Susqueda. Calia fer arribar a l'opinió pública que la presa, tal com

s'havia concebut, corria el perill de trencar-se. Qui o quines persones hi havia al darrere de l'alarma que es va crear? I què els va motivar a generar els rumors que van alimentar un gran nombre d'informacions als mitjans de comunicació?

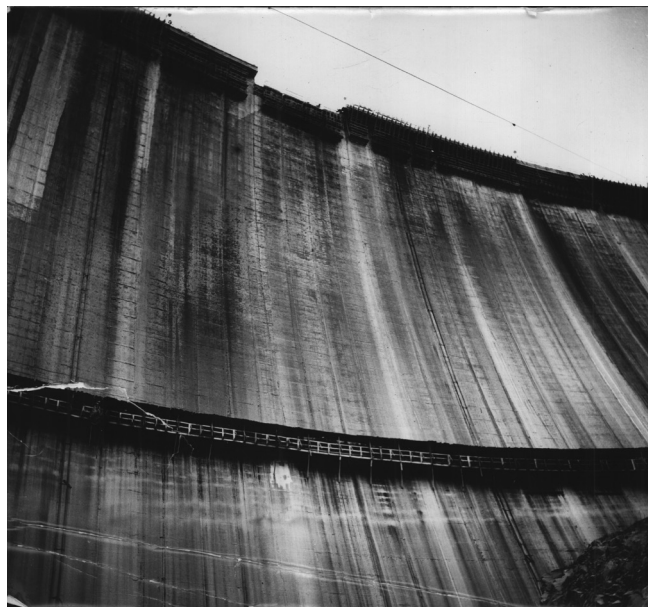
Sembla força clar que un dels elements que va contribuir a generar aquests recels va ser el disseny modern de la presa i el fet que estigués feta amb una estructura en forma de closca d'ou, fins llavors inèdita. Així com el fet que el pantà estava situat en una zona

>> Exemplar de la revista Presència del 23 de setembre de 1967. (Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI.)





>> Dibuix d'en Cesc a la premsa l'any 1967.
(Font: JORDI DALMAU)



>> Foto de Susqueda per a la portada de la revista Presència.
(Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. JORDI SOLER.)

amb activitat sísmica. A més, cal tenir en compte que no feia gaire que el gran embassament de Malpasset, a França, que tenia una construcció similar al de Susqueda, es va trencar per un dels costats i l'aigua va arrasar la part baixa de la regió de Frejús i va provocar diverses víctimes. En aquell moment es va dir que si Malpasset no hagués estat situat a una distància d'uns vint quilòmetres del mar el succés hauria provocat una autèntica tragèdia. Aquest fet i el dramàtic històric d'inundacions que arrossegava la ciutat de Girona (la darrera havia tingut lloc l'any 1962) van servir d'argument perquè la teoria sobre la perillositat de la presa corregués com la pólvora.

Però què hi havia de cert en la hipòtesi que en cas de trencament de la presa es formaria una onada de 150 metres d'alçada? I del rumor que indicava que l'aigua arribaria a Girona en mitja hora? La por que aquesta catàstrofe pogués passar va marcar la Girona d'aquells anys. Les cròniques periodístiques sobre Susqueda pràcticament no parlaven d'altra cosa, recorda Jordi Dalmau, que va ser corresponsal a Girona del setmanari barceloní *Destino* i col·laborador de la revista *Presència*. «Va ser una època molt interessant, periodísticament parlant», assegura Dalmau, que actualment és vocal dels Amics de la Unesco a Girona.

L'aigua arribaria a deu metres d'altura de la catedral

Un dels articles més demolidors es va publicar a la revista *Presència* a finals

El gran embassament de Malpasset es va trencar per un dels costats i l'aigua va provocar diverses víctimes

del 1966 amb el títol: «El peligroso embalse de Susqueda». El cronista hi recollia els seus temors davant les impressionants dimensions de la presa: 130 metres d'alçada i un vèrtex de només 13 metres de llarg i molt poc d'amplada. L'article advertia d'un perill més gran que el de la presa de Malpasset, ja que aigües avall de Susqueda hi havia poblacions importants, com Girona. El cronista va calcular que si l'embassament arribés a cedir, les aigües arribarien a més de deu metres d'altura sobre l'entrada de la catedral i demanava a les autoritats i als tècnics que vetlessin per un afer que «pot donar dies de dol a Girona».

Aquest article es va escriure poc després que es fessin públics diversos informes i escrits que qüestionaven la seguretat del projecte de Susqueda i que demanaven que es fessin amb la màxima transparència estudis sobre la qüestió: un, per part del llavors enginyer de Camins, Canals i Ports i funcionari de la diputació provincial Benito Izquierdo Carnero; un altre, de la Cambra de Comerç i Indústria de Girona, i un escrit

que una rellevant personalitat de Girona, el nom de la qual no es va revelar, va fer arribar a l'Ajuntament de Girona i que es va debatre al Ple municipal en forma de moció.

Un enginyer industrial amb una fixació per Susqueda

Consultant els arxius comprovem que entre els opositors al projecte de Susqueda apareix de forma reiterada un nom: l'enginyer industrial Josep Maria Noguera, el qual hi tenia una fixació, segons es deia per Girona. La família de Noguera tenia una petita central elèctrica a Bescanó i en aquella època circulava el rumor que l'enginyer industrial havia orquestrat la campanya de descrèdit contra la presa de Susqueda perquè tenia por de quedar-se sense aigua, és a dir, sense negoci.

Precisament Noguera va escriure, el 1967, al diari *Los Sitios* l'article titulat «¿Está Gerona amenazada por las obras del Pantano de Susqueda?», en què es queixava de falta d'informació que tranquil·litzés l'opinió pública. En l'article Noguera descrivia la presa com «una obra de ingeniería excepcional: una autèntica filigrana tècnica». I sentenciava que aquest tipus d'embassament s'esfondraria en cas que hi hagués una fallada. A més, Noguera mostrava la seva perplexitat pel fet que les autoritats no s'agafessin l'afer seriosament i lamentava que l'Ajuntament de Girona s'hagués limitat a tramitar com un cas més la moció en aquest sentit que es va debatre al Ple. «Girona no debe correr el riesgo de tener

que pagar este tributo al progreso», conclouïa l'article.

Quin interès movia Noguera a fer aquestes manifestacions? Jordi Dalmau, que va entrevistar l'enginyer per al número especial de *Presència* sobre Susqueda, el setembre de 1967, recorda la contundència amb la qual Noguera defensava els seus arguments. «Fins i tot va anar a Frejús a recollir informació del que havia succeït», afirma.

I mentrestant, una comissió gironina presidida llavors pel governador civil es va desplaçar a Madrid per demanar dels organismes competents garanties sobre la seguretat de Susqueda. Aquestes gestions volien arribar

també a organismes internacionals.

Pocs dies després que sortís publicat l'article de Noguera, el llavors subdirector general d'Obres Hidràuliques, Rodolfo Urbistondo, sortia al pas assegurant amb rotunditat que no hi havia cap motiu de preocupació per a Girona. «La presa que se construye es absolutamente segura y el terreno de cimentación, inmejorable», va afirmar Urbistondo, que també va calmar els ànims anunciant que estaven preparant un exhaustiu informe per enviar a l'Ajuntament de Girona. A més, Hidroelèctrica de Catalunya va publicar una extensa exposició de caràcter tècnic amb l'objectiu d'allunyar els temors i de fer callar els insistents rumors.

El 1967 *Los Sitios* publicà l'article «¿Está Gerona amenazada por las obras del Pantano de Susqueda?»

Sensacionalisme periodístic o propòsit ocult?

I enmig de tot plegat, un article de *La Hoja del Lunes* es preguntava si realment darrere l'afer hi havia un afany de sensacionalisme periodístic, el transvasament a Barcelona de l'aigua del Ter o algun propòsit ocult. I sentenciava que era molt greu causar alarma de forma irresponsable.

Però els articles es van anar succeint. *El Correo Catalán*, per exemple, titulava: «La presa de la discordia» un article en què el cronista assegurava que «no debería hacerse. Es una amenaza constante que tendremos a nuestras espaldas». I *Telexpress*, «La presa de Susqueda es un peligro», no per la tècnica de construcció sinó per la zona sísmica on estava situada, apuntava la informació.

Mentrestant, el gener del 1967, la Cambra de Comerç de Girona va enviar, segons consta en una acta de la institució, un carta al director general d'Obres Hidràuliques per manifestar la seva oposició a la construcció de l'obra dissenyada i dirigida per l'enginyer Arturo Rebollo a través d'un sistema de volta, ja que considerava que era molt fràgil, i alertava de les «freqüents comocions sísmiques» a la zona així com de la possibilitat que fos víctima d'un atemptat, donat el punt geogràfic estratègic on es trobava.

Però per què l'Ajuntament de Girona no va encarregar un informe neutral a un equip d'enginyers que potser hauria fet callar els rumors sobre Susqueda? També va contribuir a la confusió el fet que Arturo Rebollo mai fes cap declaració que desmentís les afirmacions sobre la perillositat de la presa. Dalmau recorda que a la revista *Presència* «només enviava monografies molt tècniques perquè les publicuéssim».

>> *El pantà de Susqueda en construcció.*
(Font: AJUNTAMENT DE GIRONA.
CRDI. JORDI SOLER.)





>> Titulars de premsa sobre el transvasament.
(Font: JORDI DALMAU)

Va contribuir a la confusió que Rebollo mai fes cap declaració que desmentís la perillositat de la presa

Una dècada més tard un terrible terratrèmol que hi va haver al sud d'Itàlia va fer saltar les alarmes de nou davant la possibilitat que el terra també tremolés a Susqueda, i els ulls es van tornar a posar en la impressionant dimensió de la presa selvatana.

I mentre s'anaven omplint pàgines de diaris amb el suposat perill de Sus-

queda, «ens van robar l'aigua», afirma taxatiu Jordi Dalmau, que té el convenciment que «els gironins no ens vam adonar de la gravetat del que estava passant amb la nostra aigua».

>> El pantà de Susqueda avui.
(Autoria: MARTÍ ARTALEJO)



La guerra dels mons a la gironina

Una part de l'audiència radiofònica de les poblacions de la conca del Ter, des d'Amer fins a la ciutat de Girona, va entrar en pànic la nit del 22 d'abril de 1983 amb la retransmissió del suposat esfondrament de la presa de Susqueda. La lectura radiofònica de diversos fragments d'una novella curta de Miquel Fañanàs va provocar una psicosi col·lectiva. Des de llavors, en l'imaginari gironí és encara més present l'apocalíptica imatge de les aigües de Susqueda tocant les escales de la catedral.

Text > ÀLEX HERNÀNDEZ, periodista

«**A**tención por favor! Atención por favor! La ciudad debe ser evacuada. No se trata de ningún simulacro. Repetimos, no se trata de ningún simulacro. Salgan sin demora de sus casas y atiendan las instrucciones que recibirán de la Policía Municipal. Acudan a los puestos de concentración que se les indicará. No lleven bultos ni objetos pesados que podrían dificultar la necesaria rapidez de la evacuación [...]»

»Per no provocar el pànic a la població es procurava no donar gaires detalls. La notícia, però, ja corria de boca en boca per tota la ciutat:
»—Ha baixat Susqueda!»

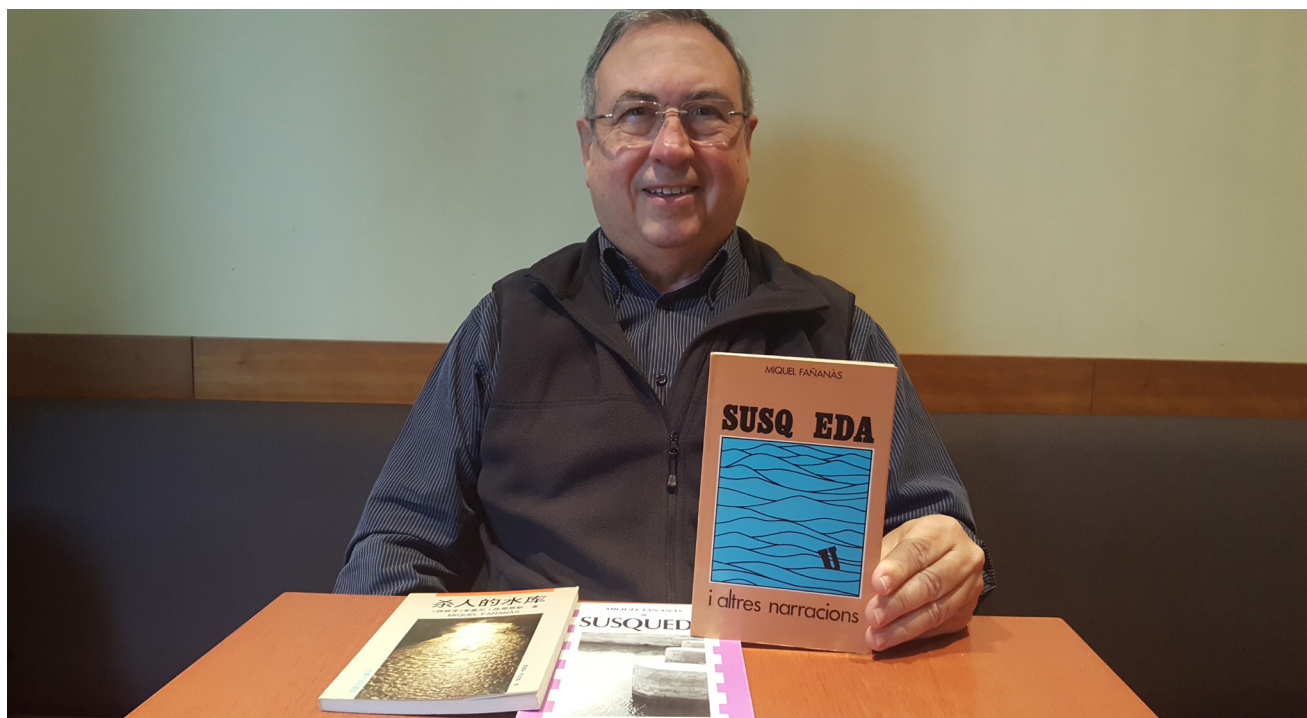
Fragments com aquests de la narració curta *Susqueda*, de l'escriptor gironí Miquel Fañanàs, van ser retransmesos des de Ràdio Girona el vespre del 21 d'abril de 1983. Era un programa en el qual entrevistaven l'escriptor i també recreaven parts de l'obra. Tot plegat, però, va provocar moments de

pànic a la mateixa Girona i als pobles que viuen sota l'ombra del pantà de Susqueda.

El diari *El Punt* l'endemà va relatar: «El poble on més gent es mobilitzà va ser Bescanó. A les dotze de la nit encara hi havia gent a les muntanyes properes, i la carretera que porta a Estanyol estava plena a vessar».

Fins i tot, un veí d'aquesta població va patir un accident de trànsit en sortir de la carretera mentre fugia. Sortosament, en tot l'incident ningú va resultar ferit;

>> L'escriptor Miquel Fañanàs amb tres edicions (una, en xinès) del seu relat *Susqueda*. (Autoria: ÀLEX HERNÀNDEZ)





>> Una família fugint cap al barri de Montjuïc després de sentir la narració retransmesa per Ràdio Girona.
Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (DANI DUCH).

no hi va haver conseqüències més enllà de l'angoixa i la por que alguns van patir.

El diari *Los Sitios* va detallar: «Los teléfonos del Ayuntamiento, Bomberos, Guardia Civil e incluso *Los Sitios* quedaron prácticamente bloqueados por las preguntas de los ciudadanos que intentaban confirmar la noticia».

L'abril de 1983 era període electoral, per a les eleccions municipals. El llavors alcalde de Girona, Joaquim Nadal, que es trobava en plena campanya, va haver de presentar-se en alguns barris per anunciar que tot era fals. Com ara a Pont Major: «Els habitants de les cases sindicals no es creien el que ja s'havia desmentit, i n'hi havia centenars al carrer amb mantes, esperant auxili. Un recorregut de l'alcalde pels carrers els va anar tranquil·litzant i cap a mitjanit tothom va tornar a casa seva», segons va explicar *El Punt*.

Rememorant Orson Welles

El paroxisme va provocar que es presentés una parella de la Policia Nacional (llavors vestida amb uniforme de

color marró) a Ràdio Girona: «Ens van demanar molt correctament que aturéssim la retransmissió pel pànic que s'estava generant. Un d'ells va dir-me, en castellà: "Esteu fent igual que l'Orson Welles"», recorda l'escriptor Miquel Fañanàs.

Igual que el 1938, quan Orson Welles va haver de tallar la retransmissió de la novel·la *La guerra dels mons* per l'onada de pànic que va generar als Estats Units, els responsables de l'emissió de Ràdio Girona van anar informant que tot plegat era la lectura d'una novel·la i que el pantà de Susqueda no s'havia col·lapsat.

Miquel Fañanàs reconeix, amb relació a tots els que van participar a la recreació radiofònica: «No teníem consciència de provocar cap ensurt. I no en vam tenir fins que el tècnic ens va començar a dir que la centraleta es bloquejava amb gent que trucava. Fins llavors, era un programa radiofònic que combinava lectures de la meua narració i la part de la meua entrevista com a escriptor».

El dia següent, els responsables del programa van afirmar a la premsa gironina que «anàvem repetint amb insistència que es tractava de trossos de la novel·la de Miquel Fañanàs, que anàvem llegint, i això ho vam anar repetint al llarg del programa, i no comprenem com és que la gent no ho va entendre així».

Tot i que la retransmissió va ser interrompuda, les autoritats van haver de parlar per Ràdio Girona per tranquil·litzar la població «a través d'un comunicat en què es desmentien rotundament les notícies i es demanava tranquil·litzat a la població», segons publicava *El Punt*.

El llavors alcalde de Girona, Joaquim Nadal, en plena campanya, va presentar-se en alguns barris per anunciar que tot era fals